

ступу : http://sotszahist.mk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7519:12-2016-n&catid=20:2011-08-03-17-09-36

18. Ригіна О.М. Проблема інтерпретації терміну "правовий статус дитини" теоретико-правовий аспект / О.М. Ригіна // Право та державне управління. – 2017. – № 3. – С. 12–18.

19. Саблук С.А. Окремі аспекти правового статусу дитини / С.А. Саблук // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3 (15). – С. 143–147.

20. Семіполець В.В. Правові наслідки набрання сили рішеннями суду в справах про позбавлення батьківських прав / В.В. Семіполець // Прикарпатський юрид. вісн. – 2015. – № 3. – С. 61–64.

21. Синегубов О.В. Правовий статус дитини, як учасника особистих немайнових відносин / О.В. Синегубов // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 900–906.

22. Стефанюк Ю.В. Правовий статус особи: поняття і класифікація / Ю.В. Стефанюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 42–43.

23. Стоянов А. До питання забезпечення дотримання прав дитини на нерухоме майно в сімейних правовідносинах / А. Стоянов // Науковий вісн. Ужгородського нац. ун-ту. – 2015. – № 30. – С. 157–162.

24. Указ Президента України "Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа" № 5 від 12 січня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/52018-23462>

25. Україна не повністю дотримується Конвенції ООН про права дитини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_458.html

26. Щирба М.Ю. До дискусії про правовий статус особи / М.Ю. Щирба // Наше право. – 2017. – № 4. – С. 15–20.

27. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/995_015

28. Декларація прав дитини від 20.11.1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/995_384

29. Конвенція про права дитини від 27. 02. 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/995_021

30. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_135

31. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

32. Закон України "Про охорону дитинства" від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

33. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/995_043

34. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.

35. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

Надійшла до редколегії 20.02.18

С. Цемко, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРАВОВОЙ СТАТУС РЕБЕНКА В СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

Дана общая характеристика правового статуса ребенка в семейных отношениях. Исследованы отдельные элементы правового статуса ребенка. Осуществлен правовой анализ действующих нормативно-правовых актов и научно-теоретических источников по данному вопросу. В результате исследования, на основании комплексного, всестороннего научного анализа, выявлен ряд проблем теоретического и практического характера в определении правового статуса ребенка в семейных отношениях по законодательству Украины. Рассмотрен комплекс рекомендаций по их решению.

Ключевые слова: правовой статус ребенка, элементы правового статуса, права ребенка, обязанности ребенка, семейные отношения.

S. Tsemko, Postgraduate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LEGAL STATUS OF A CHILD IN DOMESTIC RELATIONS

The article contains a general description of a legal status of a child in domestic relations. The individual elements of the child's legal status are researched. Legal analysis of acting legal acts are scientific and theoretical sources on the subject and deeply analyzed. As a result of a comprehensive research, based on an integrated, comprehensive, scientific analysis, revealed a number of problems of theoretical and practical character in legal status of a child in domestic relations. The complex of recommendations for their solution is considered.

Key words: legal status of a child, elements of the child's legal status, children's rights, child responsibility, domestic relations.

УДК 347.9

Н. Кіреєва, канд. юрид. наук, доц.,

Є. Приймак, магістрант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню проблемних аспектів проведення врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі України. Проаналізовано основні переваги та недоліки цієї процедури та запропоновано внести зміни до чинного цивільного процесуального законодавства України.

Ключові слова: врегулювання спору за участі судді, судове примирення.

Постановка проблеми. В умовах становлення України як демократичної, правової держави та її інтеграції до європейського співтовариства одним з основних напрямків судово-правової реформи є підвищення ефективності цивільного судочинства, що передбачає запровадження судових примирних процедур. Як примирні процедури особливу значимість набуває врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі України (судове примирення), яке отримало законодавчу регламентацію із прийняттям змін до чинного Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) України шляхом включення до розділу III гл. 4 "Врегулювання спору за участі судді". Це нововведення дозволяє інакше оцінити роль і місце традиційного правосуддя у вітчизняній правовій системі, проте у зв'язку з недосконалістю норм цивільного процесуального

законодавства України, виникає певний ряд проблемних аспектів проведення врегулювання спору за участі судді, які потребують свого вирішення та пропозицій щодо практичного вдосконалення.

Актуальність теми полягає в наявності практичної необхідності дослідити процедуру врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі України, виявити її проблемні аспекти та запропонувати шляхи їх усунення. Зазначимо, що впровадження такого інституту у вітчизняне цивільне судочинство здатне вирішити цілий ряд проблемних аспектів розгляду і вирішення цивільних справ, адже передбачається створення абсолютно нового для українського правосуддя механізму врегулювання спору, в якому фактично відбувається зміна ролі та призначення суду, а недосконалість цієї процедури може

привести до проблем, пов'язаних із реалізацією на практиці як усього інституту врегулювання спору за участі судді, так і окремих його елементів та процедур.

Ступінь розробленості теми. Питання врегулювання спору за участі судді, а саме, примирення сторін у цивільному судочинстві в межах інституту мирової угоди та мирової юстиції досліджували такі науковці: А.С. Цибуляк-Кустевич, Т.А. Цувіна, Д.Л. Давиденко, Д.Л., С.І. Калашникова, О.М. Шеменєва, Т.В. Сахнова та ін. Станом на сьогодні можна спостерігати відсутність достатньої кількості наукових досліджень у цій сфері цивільної процесуальної науки. Саме тому ці питання потребують подальшого ґрунтовного наукового дослідження.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів проведення врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1]. При цьому захист прав та законних інтересів суб'єктів спірних цивільних правовідносин у суді може здійснюватися різними способами: шляхом вирішення судом спору в рамках розгляду цивільної справи по суті; шляхом укладення сторонами мирової угоди та затвердження її судом, або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Зазначимо, що до внесених змін у чинний ЦПК України в частині доповнення розділу III главою 4 "Врегулювання спору за участі судді", реалізація таких диспозитивних прав сторонами, як відмова позивача від позову, подання заяви позивачем про залишення позовної заяви без розгляду, визнання позову відповідачем, укладення мирової угоди, могла здійснюватися протягом усього судового розгляду та не була прив'язана до конкретної стадії чи процесуальної дії.

На основі появи у вітчизняному цивільному судочинстві процедури врегулювання спору за участі судді та аналізу глави, присвяченої правовому регулюванню вказаної процедури примирення, можна зробити висновок про те, що законодавець саме на стадію врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі покладає основні очікування щодо реалізації сторонами згаданих вище диспозитивних прав.

Із цієї метою передбачено конкретний порядок проведення врегулювання спору за участі судді, головним завданням якого є досягнення мирного врегулювання спору між сторонами шляхом укладення мирової угоди, відмови позивача від позову, подання заяви позивачем про залишення позовної заяви без розгляду, визнання позову відповідачем.

Незважаючи на те, що законодавець визначив процесуальний порядок судового примирення, виникає певний ряд проблемних аспектів проведення врегулювання спору за участі судді, що потребують свого вирішення та пропозицій щодо практичного вдосконалення.

Перш за все, серед юридичної спільноти гостро критикується тема стосовно того, чому саме суддя, який відкрив провадження по справі, має здійснювати врегулювання спору між сторонами в цивільному процесі.

Зауважується, що більш доречним було б, якби врегулювання спору в цивільному процесі проводив або спеціально навчений та підготовлений медіатор, який не є суддею, але працює при суді, або ж суддя-медіатор, із числа суддів, який спеціалізуватиметься виключно на процедурі врегулювання спору в цивільному процесі, наприклад, слідчий суддя у кримінальному процесі, [2].

Проблема та нереалістичність таких пропозицій пов'язана з тим, що більшість юристів ототожнює роль суду, який здійснює врегулювання спору в цивільному судочинстві, та медіатора, який діє в такому виді альтернативного вирішення спорів, як медіація, тим самим, проводячи паралель між процедурою врегулювання спору за участі судді та класичною моделлю медіації, що є помилковим.

Врегулювання спору за участі судді у вітчизняному цивільному процесі є аналогом оціночного судового примирення в Канаді, в якому примирителем виступає саме суддя, який є юристом, та далеко не завжди володіє психологічними навичками, на відміну від медіатора. Це пов'язано з тим, що така концепція судового примирення орієнтована на те, що суддя повинен знати діючі норми права, які мають бути застосовані в конкретних правовідносинах, та має бути ознайомлений із судовою практикою в аналогічних справах і тому може припустити, як може закінчитися розгляд та вирішення конкретної цивільної справи у порядку позовного провадження, роз'яснив сторонам реальні перспективи справи.

Більше того, відповідно до ч. 5 ст. 203 ЦПК України судді під час закритих нарад надається право звернути увагу сторони на судову практику в аналогічних справах та пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору. Тому можна ствердно констатувати, що обґрунтованою є участь у врегулюванні спору в цивільному процесі України судді, який відкрив провадження у справі.

У нашому випадку справедливо буде зазначити, що покладання ролі примирителя на суддю, у провадженні якого перебуває справа, має свої недоліки та переваги.

До очевидних переваг належать такі: суддя, у провадженні якого перебуває справа, безпосередньо зацікавлений у врегулюванні спору, оскільки вказане дозволить заощадити його час (який би він витратив на розгляд справи) та істотно поліпшити якісні показники своєї роботи, а тому він мотивований на досягнення результату щодо врегулювання спору.

Також у цьому випадку важливим, на нашу думку, може бути і психологічний фактор, який полягає в тому, що в ході проведення саме судового примирення (врегулювання спору за участі судді) сторони схильні більш серйозно сприймати як саму процедуру врегулювання спору, так і свою участь у ній.

Зазначимо, що участь судді у процедурі врегулювання спору, на нашу думку, не позбавлена недоліків. З урахуванням гостроти проблеми навантаження на суддів (що, як відомо, також є одним із рушійних факторів судової реформи) існують ризики того, що мало хто із суддів зможе без шкоди для своїх професійних обов'язків якісно виконувати покладену на них роль примирителя у процесі врегулювання спору.

Більше того, зараз не зовсім зрозуміло, яким є ставлення самих суддів до зазначеного інституту і покладених на них обов'язків. Не слід забувати, що запровадження інституту врегулювання спору за участю судді відрізняється від судового процесу в його загальноприйнятому розумінні в нашій державі. А тому перехід до нової концепції правосуддя (яке покликане сприяти примиренню сторін, полегшувати переговори, зберігати відносини між сторонами) може бути сповнений перешкодами, пов'язаними із продовженням розгляду суддями справ із позиції застосування права, а не шляхом спонукання сторін до досягнення компромісу.

Заслугує на увагу питання стосовно можливості проведення врегулювання спору за участі суддів у відставці. Це пов'язано з тим, що судді, які перебувають у відставці, мають величезний досвід судового

правозастосування, високий рівень правосвідомості та правової культури, які довели свою людську і юридичну спроможність, та користуються заслуженим авторитетом у суспільстві.

До того ж статус судді у відставці є гарантією належного здійснення судового примирення, дає підстави для пред'явлення до суддів у відставці як до судових примирителів високих вимог та дозволяє зберігати довіру до їхньої компетентності, незалежності та неупередженості.

Наступним проблемним аспектом проведення врегулювання спору за участі судді є питання щодо згоди на це сторін до початку розгляду справи по суті. У свою чергу, за чинним ЦПК України така згода є необхідною та обов'язковою підставою проведення врегулювання спору за участі судді, що вважаємо абсолютно правильним та таким, що кореспондується з однією з основоположних засад цивільного судочинства – диспозитивністю.

Проте, аналізуючи різноманітні правові позиції, виявлено, що є аргументи стосовно того, аби зробити проведення врегулювання спору за участі судді обов'язковим в усіх випадках, тобто без згоди сторін цивільної справи.

Обґрунтовується така позиція занепокоєнням стосовно можливої неефективності закріпленої в ЦПК України процедури судового примирення у зв'язку з тим, що, незважаючи на реформу цивільного процесуального законодавства, ставлення сторін до цивільно-правового спору не змінилося, а отже, як позивач, так і відповідач напаштовані на класичний судовий розгляд справи по суті та можуть скептично відноситися до такої примирної судової процедури, як врегулювання спору за участі судді.

Проте вважаємо, що законодавець обрав правильний шлях, залишивши за сторонами цивільної справи право надавати згоду на проведення судового примирення (врегулювання спору), що цілком узгоджується з диспозитивністю цивільного процесу в цілому. Крім того, чинний ЦПК України не регламентує будь-яких додаткових вимог для підготовки судді, що буде врегульовувати спір. Така відсутність вимог має і позитивні, і деякі спірні негативні моменти.

З одного боку, деякі юристи вважають, що наявність у судді знань лише в області юриспруденції дозволяє оцінити йому спір лише із правової точки зору, не вдаючись у його тонкощі, у той час як володіння ним психологічними кваліфікаціями та навичками допоможе більш глибоко вникнути в суть конфлікту, що в подальшому може сприяти сторонам у виробленні взаємоприйнятних умов вирішення спору.

З іншого боку, є виправданою відсутність будь-яких спеціальних вимог або ж додаткового навчання, оскільки для проведення врегулювання спору суддя не потребує спеціальних навичок на кшталт психологічних, комунікативних, адже фактично ними він уже має володіти на достатньому рівні, необхідному для здійснення правосуддя та виконання інших обов'язків, покладених на нього як на суддю.

Тому видаються недоречними, із метою аби спрямувати процес врегулювання спору у правильний напрям, пропозиції щодо спеціальної підготовки суддів у проведенні процедур АВС (альтернативного вирішення спорів) із наближення до загальноприйнятих принципів медіації, а потім запровадження переліку суддів, які матимуть відповідну кваліфікацію та достатній рівень для судового врегулювання спору за участю судді, тим самим фактично проводячи аналогію з інститутом слідчих суддів у кримінальному процесі України.

Проте з іншого боку, необхідним є прийняття розширених правових роз'яснень із приводу тлумачення ч. 4 ст. 203 ЦПК України, а саме, роз'яснення стосовно

"інших дій", які може здійснювати суддя, спрямованих на мирне врегулювання сторонами спору.

Справа в тому, що суддя в цивільному процесі, у тому числі й на стадії врегулювання спору за участі судді, – це особа, яка перш за все працює в певних межах, визначених законом, що відповідає загальноправовому принципу "дозволено лише те, що прямо передбачено законом". У свою чергу, існує певна неузгодженість норм ЦПК України, які регулюють проведення процедури врегулювання спору за участі судді, та визначального принципу діяльності суддів "дозволено лише те, що прямо передбачено законом".

Зокрема, неузгодженість із згаданим вище принципом викликає саме ч. 4 ст. 203 ЦПК України. Ця правова норма надає судді, окрім з'ясування підстав та предмета позову, підстав заперечень; роз'яснення сторонам предмета доказування для категорії спору, який розглядається; пропонування сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору право здійснювати інші дії, спрямовані на мирне врегулювання спору сторонами.

Можна стверджувати, що така процесуальна невизначеність дій судді на цій стадії може створити всі умови та можливості для перевищення своїх повноважень суддею під час врегулювання спору, адже правова конструкція "інші дії, спрямовані на мирне врегулювання спору" суддями може розумітися дуже широко та неоднозначно.

Цілком виправданим вважаємо те, що проведення процедури врегулювання спору за участі судді здійснюється до початку розгляду справи по суті, а суд постановляє ухвалу про це, якою одночасно зупиняє провадження у справі.

По-перше, це дозволяє визначити процедуру врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі як нової самостійної стадії цивільного процесуального права, відмінної від традиційних стадій своєю специфічністю, пов'язаною з виключенням її із загальних термінів судового розгляду цивільної справи в суді першої інстанції по суті.

По-друге, зупинення провадження у справі надасть можливість стимулювати сторони звернутися до процедури врегулювання спору за участі судді у зв'язку з тим, що його тривалість, яка складає не більше тридцяти днів із дня постановлення ухвали про його проведення, не впливатиме на вплив термінів, дотримання яких є необхідним для реалізації права на судовий захист.

Зважаючи на відносно нетривалу практику застосування процедури врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі України, в Єдиному державному реєстрі наявна велика кількість постановлених ухвал про проведення процедури врегулювання спору за участі судді. Така тенденція спостерігається на території всієї держави в різних областях України.

Показовим є те, що суди, постановляючи ухвалу щодо проведення процедури врегулювання спору за участі судді, виконують вимоги цивільного процесуального законодавства, одночасно зупиняючи такою ухвалою провадження у справі. Так, Голосієвський районний суд міста Києва 25 січня 2018 р. у резолютивній частині ухвали про проведення процедури врегулювання спору за участі судді ухвалив провадження у справі зупинити до припинення процедури врегулювання спору за участі судді [3]. Таке саме положення міститься в резолютивній частині ухвали щодо проведення процедури врегулювання спору за участі судді Богодухівського районного суду Харківської області від 28 лютого 2018 р. [4].

Норма ЦПК України, яка не допускає повторного проведення врегулювання спору за участі судді у випа-

дку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору, дозволить уникнути такої проблеми цивільного процесу, як затягування судового розгляду, зловживання процесуальними правами тощо.

Чинним Цивільним процесуальним кодексом України, а саме ч. 1 ст. 203 передбачається, що врегулювання спору за участю судді здійснюватиметься у формі спільних та (або) закритих нарад, при цьому допускається участь у таких нарадах у режимі відеоконференції. Спільні наради будуть проводитися за участю всіх сторін спору, їх представників і судді. У свою чергу, закриті наради проводяться за ініціативи судді з кожною зі сторін окремо.

Однак, аналіз судової практики показує, що не завжди першою у процедурі врегулювання спору за участі судді призначається спільна нарада за участю сторін, їх представників та судді. Так, Мелітопольський міський районний суд Запорізької області в резолютивній частині ухвали щодо проведення процедури врегулювання спору від 16 лютого 2018 р. постановив призначити першою саме закриту нараду з урегулювання спору, викликавши для її проведення позивачку [5]. Натомість Києво-Святошинський районний суд Київської області в ухвалі від 10 січня 2018 р. ухвалив провести першою спільну нараду за участі всіх сторін, їх представників та судді [6].

Аналізуючи цивільні процесуальні норми щодо проведення врегулювання спору за участі судді у формі нарад, можна дійти висновку про те, що фактично введено процедуру комунікації судді і сторін поза судовим засіданням, що було неприпустимим раніше.

При цьому в ЦПК України порядок проведення врегулювання спору за участі судді чітко не визначено. Процесуальними нормами тільки передбачено, що суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участі судді для досягнення сторонами врегулювання спору; роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участі судді, права і обов'язки сторін; з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору і здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору.

Зазначимо, що деякі суди вже в самій ухвалі щодо проведення процедури врегулювання спору за участі судді пропонують сторонам підготувати для спільної наради пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору. Так, Вінницький міський суд Вінницької області в ухвалі про проведення процедури врегулювання спору від 17 січня 2018 р. [7] та Новоселицький районний суд Чернівецької області в аналогічній ухвалі від 29 січня 2018 р. ухвалили запропонувати сторонам підготувати для спільних нарад пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору [8].

Особливу увагу звернемо на положення ст. 203 ЦПК України, яке дозволяє судді під час закритих нарад звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні і (або) її представникові можливі шляхи мирного врегулювання спору. Саме можливість судді звертати увагу на судову практику в аналогічних спорах надасть можливість переконати сторони у необхідності дійти згоди шляхом мирного врегулювання вже на етапі судового примирення.

Також викликає інтерес питання про застосування обмежень, яких повинен дотримуватися суддя при проведенні врегулювання спору з урахуванням принципів диспозитивності та змагальності в цивільному процесі, а також етичних вимог, що пред'являються до судді, принципів суддівської діяльності. З огляду на зазначене вище, відповідно до ч. 6 ст. 203 ЦПК України під час

проведення врегулювання спору суддя не має права давати сторонам юридичні поради та рекомендації, а також оцінку доказів у справі.

Слід підтримати таку позицію законодавця, адже недопустимість здійснення суддею таких дій зумовлена тим, що вони можуть викликати сумніви в неупередженості суду, перешкодити вільному волевиявленню сторін, або взагалі стати причиною укладення угоди під тиском суду на невігідних умовах.

При цьому в будь-якому випадку процедура врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі означає позапроцесуальне, та свого роду, неформальне спілкування сторін цивільно-правового спору із суддею у формі спільних чи навіть закритих нарад. Така форма взаємодії судді та сторін цивільної справи може викликати в деяких випадках питання щодо упередженості судді на користь позивача або відповідача як сторін спору. Це пов'язано з тим, що суддя, обговорюючи зі сторонами можливі шляхи мирного врегулювання спору, неминуче вказує їм на слабкі сторони їхніх правових позицій, тим самим оцінюючи окремі обставини справи. Якщо в ході спільних та закритих нарад сторони не дійдуть згоди про мирне врегулювання спору, цей суддя мав би розглянути справу і ухвалити рішення. У сторін можуть виникнути сумніви в його неупередженості.

Запобігти вказаним проблемам має законодавець новела, а саме, ч. 4 ст. 204 ЦПК України, яка визначила імперативну вимогу передати справу на розгляд іншому судді у разі припинення врегулювання спору з підстав подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участі судді; закінчення терміну врегулювання спору; за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін.

Тобто правильним є підхід законодавця щодо заборони розглядати справу суддею, який здійснював врегулювання спору, у разі недосягнення такого врегулювання мирним шляхом, що буде слугувати своєрідною гарантією неупередженості та незалежності судді.

Однією з переваг процедури врегулювання спору за участі судді є її конфіденційність. Інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час урегулювання спору, є конфіденційною, а під час проведення врегулювання спору протокол відповідних нарад не ведеться та не здійснюється його фіксування технічними засобами. Крім того, забороняється використовувати портативні, аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео- та звукозапис.

Так, ухвалою щодо проведення процедури врегулювання спору за участі судді Южного міського суду Одеської області від 05 лютого 2018 р. роз'яснено сторонам, що згідно із ч. 7 ст. 203 ЦПК України інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною [9]. Таке саме положення відображено і в резолютивній частині ухвали Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 26 лютого 2018 р. [10].

Однак, при цьому залишається неврегульованим питання щодо зберігання інформації, отриманої в результаті встановленої можливості проводити наради в режимі відеоконференції. Тому слід урегулювати на законодавчому рівні питання збереження інформації, отриманої в результаті здійснення відеоконференції.

Запропоновано внести до ЦПК України норми щодо обов'язкового повернення сторонам цивільно-правового спору матеріалів, наданих учасниками нарад у рамках процедури врегулювання спору за участі судді шляхом доповнення ч. 2 ст. 204 ЦПК України такими реченнями: "Про припинення врегулювання спору за участі судді постановляється ухвала, яка оскарженню

не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі та повернення сторонам матеріалів, отриманих під час проведення врегулювання спору за участі судді".

Вийти із процедури мирного врегулювання спору сторони можуть у будь-який час. Зазначене положення цивільного процесуального законодавства України цілком збігається з головним принципом процедури врегулювання спору – добровільністю участі в ній і можливістю виходу із процедури на будь-якому її етапі.

До того ж, слід висловити думку щодо співвідношення процедури врегулювання спору за участі судді та мирової угоди як підстави припинення врегулювання спору за участі судді, адже мирова угода не може розглядатися як самостійна процедура примирення в межах урегулювання спору (судового примирення), оскільки вона є результатом, що досягається внаслідок спільних та закритих нарад зі сторонами та суддею.

У контексті додаткового стимулювання сторін у зверненні до процедури врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі доцільно внести зміни на законодавчому рівні (як це передбачено в інших країнах із різними концепціями примирних процедур), а саме, шляхом доповнення ст. 204 ЦПК України частиною 5 у такій редакції: "У разі припинення врегулювання спору за участі судді з підстави, передбаченої пунктом 4 частини першої цієї статті, сума у розмірі 50 % від сплаченого судового збору повертається позивачу".

Дискусійним, на нашу думку, є питання термінів проведення процедури врегулювання спору за участю судді. Згідно із ч. 1 ст. 205 ЦПК України врегулювання спору проводиться протягом розумного терміну, але не більше тридцяти днів із дня постановлення ухвали про його проведення.

Вважаємо, що процедура примирення в цивільному процесі, що проводиться суддею, не може бути ефективною на практиці, зокрема, через її обмеженість у часі, оскільки законодавчо визначений термін проведення врегулювання спору не дає можливості суддям з'ясувати справжні інтереси сторін для досягнення примирення.

Проблематика питання, пов'язаного із терміном проведення врегулювання спору полягає в тому, що навряд чи можна розраховувати на врегулювання складних цивільно-правових спорів, наприклад, тих, які тривають роками. Зазначимо, що в середньому (залежно від значення справи для сторін, категорії та складності справи, обсягу та характеру доказів, кількості сторін тощо) тривалість позасудового врегулювання спору може становити від одного до двох тижнів (у нескладних справах) до трьох-чотирьох місяців або ж перевищувати такі терміни.

Тобто обмеженість у часі та ресурсах може стати підставою для формального підходу до виконання суддями функції щодо врегулювання спору, що не сприятиме власне мирному врегулюванню спору між сторонами і не відповідатиме тій меті, яка першочергово закладалася при впровадженні зазначеного інституту у вітчизняний цивільний процес. З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне збільшити термін проведення процедури врегулювання спору за участі судді шляхом внесення змін до ч. 1 ст. 205 ЦПК України в такій редакції: "Врегулювання спору за участі судді проводиться протягом розумного терміну, але не більше шістдесяті днів із дня постановлення ухвали про його проведення".

Більше того, враховуючи, що термін проведення процедури врегулювання спору за участі судді в цивільному процесі є обмеженим та недостатнім, деякі суди цей термін штучно обмежують ще в самій ухвалі про проведення процедури врегулювання спору. Так, Рат-

нівський районний суд Волинської області в ухвалі щодо проведення процедури врегулювання спору за участі судді від 07 лютого 2018 р. ухвалив призначити проведення процедури врегулювання спору у справі у формі спільних закритих нарад терміном до 01.03.2018 р. включно [11]. Тобто, суд фактично скоротив термін проведення процедури врегулювання із тридцяти днів до двадцяти трьох, що може суттєво вплинути на можливість реально врегулювати спір мирним шляхом.

Суперечлива ситуація в судовій практиці склалася з тим, що хоча і більшість судів, постановляючи ухвалу про проведення процедури врегулювання спору, призначають спільну чи закриту нараду на конкретну дату та час, на жаль, в ухвалях деяких судів така інформація відсутня. Так, Тернопільський міський районний суд Тернопільської області в ухвалі про проведення процедури врегулювання спору від 26 лютого 2018 р. [12] та Бориспільський міський районний суд Київської області в такій же ухвалі від 02 лютого 2018 р. не визначили конкретний час та дату першої спільної чи закритої наради [13].

У той самий час закладені в нововведений механізм урегулювання спору принципи добровільності, конфіденційності, рівноправності сторін тощо відповідають загальноновизнаним принципам проведення примирних процедур, у зв'язку із чим, очевидно, вони повинні стати запорукою ефективності врегулювання спору за участі судді за умови неформалізованого підходу з боку судді і сторін цивільно-правового спору. Проте в будь-якому випадку обмеженість у часі, звичайно, може впливати на рішення сторін і ефективність самої процедури, однак не є визначальним фактором для успішного впровадження процедури врегулювання спору в цивільне судочинство України.

Ще одним проблемним аспектом проведення врегулювання спору за участі судді є те, що існують ризики зловживання цією процедурою. Зокрема, зазначена процедура може бути використана стороною (сторонами) із метою заміни судді в разі відсутності підстав для його відводу.

Незважаючи на всі як позитивні, так і негативні моменти впровадженної процедури судового примирення, очевидним є той факт, що успішність і ефективність інституту врегулювання спору за участі судді визначається не тільки її нормативним регулюванням, але й тими зовнішніми умовами, в яких цей інститут буде застосовуватися, зокрема, якістю судової системи, ставленням до зазначеного інституту суддів і сторін цивільно-правового спору, загальною культурою вирішення спорів, правовою культурою населення, економічною ситуацією у країні і багатьма іншими факторами.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що успішна інтеграція процедури врегулювання спору за участі судді в цивільний процес сприятиме побудові раціональної та ефективної системи здійснення правосуддя, а тому така інтеграція вимагає додаткових зусиль як з боку держави, так і з боку юридичної спільноти, у тому числі з метою формування у людей культури мирного вирішення конфліктів та підвищення їх попиту саме на такий спосіб урегулювання цивільно-правових спорів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80?find=1&text=%F1%F3%E4#w11>.
2. Черемисин П.Г. Примирительные процедуры и место мирового соглашения в их системе / П.Г. Черемисин // Вест. Высш. Хоз. Суда Респ. Беларусь. – 2010. – № 1. – С. 158–167.
3. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 25 січня 2018 р. по справі № 752/12388/17. [Електронний ресурс]. // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71807329>.

4. Ухвала Богодухівського районного суду Харківської області від 28 лютого 2018 р. по справі № 613/898/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72476658>.

5. Ухвала Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 16 лютого 2018 р. по справі № 320/7161/16-ц. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72264181>.

6. Ухвала Києво-Святошинського районного суду Київської області від 10 січня 2018 р. по справі № 369/7562/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71545308>.

7. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 17 січня 2018 р. по справі № 127/12963/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71612778>.

8. Ухвала Новоселицького районного суду Чернівецької області від 29 січня 2018 р. по справі № 720/1862/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71866623>.

9. Ухвала Южного міського суду Одеської області від 05 лютого 2018 р. по справі № 519/890/17. [Електронний ресурс] // Єдиний держа-

вний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72080018>.

10. Ухвала Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 26 лютого 2018 р. по справі № № 206/6339/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72413604>.

11. Ухвала Ратнівського районного суду Волинської області від 07 лютого 2018 р. по справі № 166/1422/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72073349>.

12. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 26 лютого 2018 р. по справі № 607/16680/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72450310>.

13. Ухвала Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 02 лютого 2018 р. по справі № 359/8283/17. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71988836>.

Надійшла до редколегії 20.02.18

Н. Киреева, канд. юрид. наук, доц.,

Е. Приймак, магистр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОВЕДЕНИЯ УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ С УЧАСТИЕМ СУДЬИ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию проблемных аспектов проведения урегулирования спора при участии судьи в гражданском процессе Украины. Проанализированы основные преимущества и недостатки данной процедуры и предложено внести изменения в действующее гражданское процессуальное законодательство Украины.

Ключевые слова: урегулирование спора при участии судьи, судебное примирение.

N. Kireeva, Candidate of Law Science, Docent,

E. Priyak, magistrate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEM ASPECTS OF DISCUSSION BY THE PARTICIPATION OF THE JUDGE IN THE CIVIL PROCESS OF UKRAINE

The article is dedicated to the investigation of problematic aspects of the implementation of the dispute settlement procedure with the participation of a judge in the civil process in Ukraine. The main advantages and disadvantages of this procedure have been analyzed, and amendment to the current civil procedural legislation of Ukraine has been proposed.

Key words: judicial participation in settlement of disputes, judicial reconciliation.

УДК 347.91/.95(477)

О. Старченко, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА МЕЖІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Досліджується правова природа спеціальних знань у цивільному процесі України. Автор акцентує увагу на комплексному характері спеціальних знань та зазначає, що спеціальні знання мають виключне процесуальне значення та використовуються в рамках здійснення правосуддя з метою сприяння процесу доказування.

Ключові слова: спеціальні знання, правосуддя, доказування.

Питання використання спеціальних знань у цивільному процесі України в умовах технічного розвитку суспільства набуває все більшої актуальності та значення для здійснення правосуддя. Так, нині в цивільному процесі існує ряд категорій справ, які не можуть бути вирішені по суті без застосування спеціальних знань та залучення у процес спеціальних суб'єктів, які відповідно до закону, використовують спеціальні знання. Саме тому проблематика використання спеціальних знань, а також особливості процесуального статусу учасників судового процесу, які безпосередньо використовують спеціальні знання в ході реалізації своєї процесуальної функції, потребують ґрунтовного науково-практичного дослідження. Сьогодні зазначимо про відсутність єдиного комплексного наукового дослідження щодо використання спеціальних знань у цивільному процесі, що призводить до труднощів у ході залучення суб'єктів ви-

користання спеціальних знань та кваліфікації результатів їх процесуальної діяльності.

У результаті реформування цивільного процесуального законодавства та прийняття нового Цивільного процесуального кодексу, залишилася невирішеною велика кількість принципових питань, пов'язаних з інститутом використання спеціальних знань у цивільному процесі України. Більше того, законодавець не надав особливої уваги трансформації та реформуванню цього інституту, що призводить до необхідності подальшого вдосконалення правової регламентації використання спеціальних знань у цивільному процесі України. Так, у Цивільному процесуальному кодексі України відсутнє законодавче визначення спеціальних знань, у зв'язку із чим виникають різні підходи до тлумачення поняття "спеціальні знання" в цивільному процесі України та визначення їх правової природи.